

рівень використання українцями як комп'ютерної техніки, так і сучасних інформаційних технологій, попри позитивну динаміку, залишається критично низьким;

найактивніше інформацію з електронних джерел отримують молоді громадяни країни;

використання Інтернету сьогодні не так сприяє зростанню рівня знань, як спричиняє отримання не завжди корисної та потрібної інформації.

1. Доповідь про стан та розвиток інформатизації в Україні за 2009 рік [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України ; Доповідь від 25.09.2009 р. — Режим доступу : [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua). 2. Земсков А. И. Электронные библиотеки : учеб. / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг. — М. : Либерия, 2003. — 352 с. 3. Иванов Д. В. Виртуализация общества: Версия 2.0 : моногр. / Д. В. Иванов. — СПб. : Петербург востоковедение, 2002. — 224 с. 4. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Нац. доп. ; за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с. 5. Панина Н. Украинское общество 1994–2006 : Год перелома : социол. мониторинг [Электронный ресурс] / Н. Панина. — К. : Ин-т социологии НАНУ, 2005. — 149 с. — Режим доступу : [http:// www.i-soc.com.ua/institute/](http://www.i-soc.com.ua/institute/). 6. Статистичний щорічник України за 2009 рік ; за ред. О. Г. Осауленка. — Держкомстат України. — К. : Техніка, 2010. — 566 с. 7. Україна в світі. Цікава статистика [Електронний ресурс] / Фонд Конрада Аденауера. — К. — 2010. — Режим доступу : [http:// www.kas.de/ukraine/ukr/publications](http://www.kas.de/ukraine/ukr/publications). 8. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: моногр. ; за заг. ред. Ю. Г. Рубана. — К.: НІСД, 2008. — 744 с.

КОМПЬЮТЕРНЫЕ СЕТИ КАК ИСТОЧНИК ИНФОРМАЦИИ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ

Рассматривается и характеризуется возможность использования в Украине компьютерных сетей для получения информации.

COMPUTER NETWORKS AS INFORMATION GENERATOR ARE IN UKRAINE: THE MODERN STATE AND TENDENCIES

Is Examined and characterized possibility of the use in Ukraine of computer networks for the receipt of information.

Стаття надійшла 28.02.11

УДК 336.711

У. М. Ніконенко

Українська академія друкарства

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ

Проведено аналіз основних показників монетарного розвитку України й обґрунтовано необхідність зміни монетарного режиму, що дасть змогу стабілізувати інфляційні очікування й гарантуватиме реалізацію політики стабільності цін.

Монетарна політика, цінова стабільність, інфляція, моделі ARIMA, грошова маса, інституціональні реформи

Монетарна політика вважається головною складовою системи державного регулювання ринкової економіки. Це свідчить про надзвичайно важливу роль монетарної політики, оскільки нормальний розвиток ринкового суспільства неможливий без відповідного коригування економічних процесів з боку держави. Водночас монетарна політика є не просто однією зі складових регулятивної системи держави, а її ключовим елементом з огляду на результативність й ефективний вплив на економіку. Нині в Україні особливої актуальності набула проблема розроблення ефективної стратегії монетарної політики, яка забезпечить швидке подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи та сприятиме соціально-економічному розвитку країни.

Теоретичним засадам та практичним аспектам функціонування центральних банків і проведенням ними монетарної політики присвячено багато праць зарубіжних економістів, зокрема, А. Бузгаліна, К. Вега, М. Домбровські, Г. Колодка, Я. Корнаї, Ст. Фішера, М. Фрідмена. Особливості формування та реалізації монетарної політики в Україні достатньо глибоко досліджуються в працях вітчизняних учених-науковців О. Береславської, А. Гальчинського, В. Гейця, Н. Гребеник, О. Дзюблюка, В. Козюка, О. Копилук, В. Лагутіна, В. Лисицького, В. Міщенко, О. Петрика, М. Савлука, В. Стельмаха, О. Шарова, В. Шевчука, В. Юценка та багатьох інших.

Незважаючи на значну кількість досліджень параметрів монетарної політики в Україні і прогнозування тенденцій їх розвитку, недостатньо розробленим залишається методичний інструментарій оцінювання залежностей між інфляцією і монетарними індикаторами в процесі ринкових реформ, який дасть змогу кількісно та якісно оцінити показники монетарної політики НБУ, інструменти її реалізації й обґрунтувати напрями подальшої зміни її режиму.

Для виявлення відмінностей у характері монетарних процесів в умовах ринкової трансформації економіки України проведено економетричний аналіз, мета якого обумовлюється виявленням можливої зміни характеру функціональних залежностей на окремих етапах трансформаційного процесу, що мало би впливати на логіку дій НБУ у сфері проведення монетарної політики.

В основі періодизації лежить критерій «валовий внутрішній продукт», за яким здійснено поділ на два періоди, котрі дозволяють припустити зв'язок, що відрізняється між пропозицією грошової маси та інфляцією (головним чином з погляду відмінної траєкторії показника монетизації економіки¹), а також урахувати особливості відкритої економіки, які могли по-різному реалізовуватися для конкретних умов другої половини 90-х років, коли втілювалася в життя програма фінансової стабілізації, та пізнішого переходу до стійкого економічного зростання, що набув нестабільного характеру з кінця 2004 року. Таким чином, здійснена оцінка загальної вибірки даних як для періоду 1994–2009 рр., так і півперіоду — 2000–2009 рр.

¹ Під час стрімкого зниження співвідношення «грошова маса — ВВП» логічно припустити виразніший вплив грошової маси на динаміку цін внаслідок супутнього зниження попиту на гроші. Водночас під час ремонетизації економіки до деякого рівноважного значення на рівні 40–45% від ВВП можна очікувати послаблення зв'язку між грошовою масою та інфляцією, адже спостерігається підвищення попиту на гроші.

Абстрагуючись від екстремальної монетаристської інтерпретації, коли ціни визначаються виключно пропозицією грошової маси, перелік детермінант інфляції, доходу та процентної ставки можна визначити в доволі широкому діапазоні.

По-перше, інфляційний вплив грошової маси може частково нейтралізуватися збільшенням доходу, який підвищує попит на гроші. Супутнє зниження процентної ставки має протилежний вияв, тож результуючий вплив залежить від порівняльної сили обох ефектів і сукупного попиту від вартості кредитних ресурсів.

По-друге, грошова маса може безпосередньо впливати на сукупну пропозицію, якщо підприємства характеризуються обмеженим доступом до фінансового ринку. За таких умов можливості виробництва визначаються реальною грошовою масою (з урахуванням рівня цін) та реальним обмінним курсом. Якщо підвищення цін створює стимули для виробництва (умовний ефект), домінування протилежно спрямованого фінансового ефекту (залежність від реальної грошової маси) може забезпечити обернений зв'язок між інфляцією та обсягами виробництва. Відповідно, можна очікувати послаблення сприятливого впливу грошової маси на її реальний сектор. Точніше, збільшення грошової маси в номінальному вимірі відсунуться на тлі її зменшення в реальному вимірі.

По-третє, важливу роль відіграє попит на імпорт, який може стимулюватися не так умовами як абсорбційними механізмами, наприклад, збільшення обсягів кредитування може погіршити сальдо торговельного балансу (незалежно від реального обмінного курсу), якщо схильність до імпорту в приватному секторі перевищує сприятливий вплив грошової маси на обсяги виробництва в експортних та імпортозамінному секторах.

Для вивчення макроекономічних залежностей використовувалися місячні дані за 1994–2009 рр. та такі показники, як: M2SA — грошовий агрегат M2 (очищений від сезонності); CPI — інфляція споживчих цін; INDOECD SA — промислове виробництво (очищений від сезонності); YSA — валовий внутрішній продукт; CREDIT — обсяг кредитів, наданих в економіку України; RL-CPI — реальна процентна ставка; CA — поточний рахунок платіжного балансу; E — номінальний обмінний курс. Усі дані отримано з довідкового видання МВФ International Financial Statistics [5].

Включення показника промислового виробництва в Росії дозволяє врахувати одну зі структурних особливостей вітчизняного реального сектора, який залежить від обсягів зовнішньої торгівлі зі східним партнером. У моделях відкритої економіки на зразок IS-LM-BP обсяги виробництва за кордоном впливають і на рівень цін (за умов недостатньої гнучкості обмінного курсу та процентної ставки).

Якщо надходження від експорту монетизуються центральним банком, це збільшує пропозицію грошової маси, а відповідно, виникають підстави для зростання цін. Не виключено також, що збільшення попиту на експорт ство-

рять належні стимули для зростання виробництва, а це може мати інфляційні наслідки через подорожчання сировини, напівфабрикатів і підвищення заробітної плати [3].

Функціональні залежності оцінювалися за допомогою моделей ARIMA $(n, 1, m)$, де n — порядок авторегресійного процесу, m — порядок ковзної середньої. В усіх випадках використовувалися перші різниці логарифмів досліджуваних показників, що забезпечує стаціонарність вихідних даних.

Дані моделі:

1) є адекватними для прогнозування нестабільних часових рядів з різкою зміною пануючих тенденцій (трендів), зокрема для оцінки процесів, пов'язаних з пропозицією грошової маси в Україні за умов фіксованого валютного курсу, оскільки грошова маса стає залежним чинником і вирізняється нестабільністю (передусім в економіках, де недостатньо розвинуті фінансові ринки, що не дозволяє застосовувати весь арсенал методів стерилізації пропозиції грошової маси), а також процесів, пов'язаних із залежністю від сировинного експорту, який характеризується підвищеною нестабільністю цін;

2) дозволяють врахувати одночасно й авторегресійні залежності та відхилення від середнього значення;

3) забезпечують вище значення показника R^2 ;

4) є відмінними від традиційних структурних регресійних моделей, котрі недостатньо точні, оскільки передбачають стабільність функціональних зв'язків у межах досліджуваного періоду часу, ускладнюють ідентифікацію причинно-наслідкових зв'язків між багатьма залежними і незалежними змінними.

Варто зауважити, що, оскільки всі показники використовуються у вигляді логарифмів перших різниць, то порівняно невисоке значення R^2 можна вважати цілком прийнятним для такого типу даних. Оптимальне значення показника R^2 — 0,5–0,6. У випадках, коли R^2 менше 0,1, отримані результати слід оцінювати з певною обережністю, адже не виключена присутність незалежних чинників, які не враховано у специфікації моделі ARIMA. Окрім того, наявність суб'єктивного чинника, наприклад, при видачі споживчих кредитів, не дозволяє формалізувати динаміку окремих показників з достатньо високою пояснювальною силою.

Отримані дані економетричного аналізу наведено в таблиці.

Одержані результати дозволяють визначити стратегічні напрями для формування монетарної політики в Україні.

По-перше, доведено, що інфляція споживчих цін має виразну монетарну компоненту, яка посилюється чинником обмінного курсу. Для періоду 1999–2009 рр. збільшення грошового агрегату M2 на 10% призводить до підвищення споживчих цін на 1,5%. Певні проблеми створює часове відставання інфляційного ефекту від грошової емісії. Таким чином, принципово правильне зменшення грошової маси з 505 до 470 млрд грн упродовж січня–жовтня 2009 р. може мати перебільшений вплив на гальмування інфляції, оскільки реалізується через 3–4 місяці. Окрім того, є безпідставними твердження про нібито немонетарний характер української інфляції, хоча частково таке помилкове враження може створюватися браком негайної реакції цін на зміни в пропозиції грошової маси.

**Результати економетричних досліджень залежностей основних
макроекономічних індикаторів вітчизняної економіки**

Змінні	Період (роки)	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
M2SA ⇒ CPI	1999 — жовтень 2009 $R^2 = 0,41$ Інфляційний вплив пропозиції грошової маси істотно слабше, але не втрачається	1994 — жовтень 2009 $R^2 = 0,83$ Існує тісна залежність інфляції від пропозиції грошової маси
M2SA ⇒ INDOECDSA	2000 — травень 2008 $R^2 = 0,26$ Характер авторегресійного процесу для промислового виробництва змінюється на протилежний, тобто спостерігається пряма пропорційність між збільшенням грошової маси та прискоренням динаміки промислового виробництва. З'являється інтуїтивно очікувана обернена залежність від світової ціни на сиру нафту BRENT. Зберігається позитивний зв'язок з промисловим виробництвом у Росії	1994 — травень 2008 $R^2 = 0,17$ Спостерігається нейтральний вплив, оскільки сумарно пропозиція грошової маси стає нейтральною стосовно динаміки промислового виробництва. Промислове виробництво в Україні помітно залежить від промислової динаміки в Росії
CREDIT ⇒ INDOECDSA	1999 — травень 2008 $R^2 = 0,17$ Залежно від вибірки не змінюється результат нейтральності щодо впливу ціни на нафту. Для даного періоду коефіцієнт при BRENT втрачає свій вплив	1996 — травень 2008 $R^2 = 0,20$ Результати практично не відрізняються
M2SA ⇒ CREDIT	2000 — червень 2008 $R^2 = 0,39$ Цілком передбачуване збільшення пропозиції грошової маси характеризується більш як пропорційним зростанням обсягів кредитування, оскільки спрацьовують механізми мультиплікації	1996 — червень 2008 $R^2 = 0,08$ Існує пряма залежність між пропозицією грошей та обсягами кредитування. Для даної вибірки досить цікавим є факт, що поживлення промислового виробництва в Росії обмежує обсяги кредитування в Україні. Це можна пояснити тим, що частина експортної виручки використовується для активізації процесу кредитування. Фінансово-промислові групи забезпечують порівняно легкий перелив коштів від експортної виручки
CREDIT ⇒ YSA	2000 — травень 2008 $R^2 = 0,44$ Збільшення обсягів кредитування недвозначно сприяє прискоренню темпу зростання ВВП, але зі значними відмінностями між поточним і лаговим впливом	1997 — травень 2008 $R^2 = 0,24$ Існує несуттєвий за підсумками п'яти місяців зв'язок. Модель ARIMA для YSA менш переконлива у статистичному плані, адже окремі вагові коефіцієнти для обсягів кредитування від'ємні і їм бракує статистичної значущості

Продовж. таблиці

1	2	3
RL-CPI \Rightarrow CPI	<p style="text-align: center;">2000 — липень 2009 $R^2 = 0,39$</p> <p>Для реальної процентної ставки послаблюється, що може означати присутність інших важливих чинників, які могли маскувати вплив процентної ставки. Зокрема, значну роль могли відігравати монетарні ефекти платіжного балансу. Спочатку (2000–2004 рр.) суттєву роль відігравала монетизація додатного сальдо поточного рахунку, а згодом — значний приплив капіталу, передусім за рахунок великих зовнішніх запозичень банків. За таких умов наростання інфляційного тиску могло відбуватися на тлі тимчасового зниження ставки</p>	<p style="text-align: center;">1994 — червень 2008 $R^2 = 0,53$</p> <p>Підтверджується антиінфляційний вплив підвищення реальної процентної ставки</p>
RL-CPI \Rightarrow INDOECDSA	<p style="text-align: center;">2000 — травень 2008 $R^2 = 0,08$</p> <p>Залежність зникає, що загалом не суперечить міркуванням щодо особливостей поведінки процентної ставки за умов монетизації додатного сальдо платіжного балансу</p>	<p style="text-align: center;">1994 — червень 2008 $R^2 = 0,14$</p> <p>Підвищення реальної процентної ставки спочатку поліпшує динаміку промислового виробництва, а з часом з'являється протилежний вплив. Це може означати, що для періодів високої інфляції підвищення процентної ставки створює підстави для збільшення заощаджень, що приводить до зростання інвестицій та поліпшення динаміки виробництва, а потім спрацьовує механізм обмеження сукупного попиту, який гальмує темп зростання промислового виробництва</p>
CPI, E \Rightarrow CAUSA	<p style="text-align: center;">2000 — III квартал 2008 $R^2 = 0,23$</p> <p>Девальвація стає нейтральною. Прискорення інфляції погіршує сальдо платіжного балансу</p>	<p style="text-align: center;">III квартал 1994 — III квартал 2008 $R^2 = 0,26$</p> <p>Цілком очевидно, що прискорення інфляції, яке асоціюється з експансійною монетарною політикою, погіршує сальдо поточного рахунку. Девальвація гривні виступає чинником поліпшення сальдо експорту-імпорту товарів і послуг, що практично ідеально відповідає стандартним теоретичним залежностям. Прискорення інфляції погіршує сальдо платіжного балансу</p>

По-друге, обмеження грошової маси може мати короткочасний стримуючий вплив на динаміку промислового виробництва. Загалом, різкі зміни в пропозиції грошової маси загрожують нестабільністю інфляції та промислового виробництва.

По-третє, виявлено достатньо слабкий зв'язок між обсягами кредитування та динамікою промислового виробництва. Очевидно, що такий результат підтверджує переважно споживчий характер процесу кредитування в економіці України. Серйозною помилкою 2006–2008 рр. було надмірне збільшення обсягів кредитування фізичних осіб для придбання нерухомості або товарів довгострокового споживання.

По-четверте, прискорення інфляції — це вагомий чинник погіршення сальдо поточного рахунку. Отож можна твердити, що збільшення грошової маси опосередковано веде до зменшення експорту-імпорту через погіршення умовних співвідношень у зовнішній торгівлі.

Фінансова криза 2008–2009 рр., яку певною мірою зумовлено надмірним зростанням грошових агрегатів, ставить на порядок денний завдання переходу до якісно відмінної монетарної політики НБУ, котра повинна створити підґрунтя для переходу до режиму таргетування інфляції. За таких умов видається необхідним:

1) підтримання стабільного темпу зростання грошової маси, який відповідає динаміці номінального ВВП. Враховуючи підвищену залежність пропозиції грошової маси від чинників платіжного балансу, доцільно поліпшити гнучкість обмінного курсу;

2) зростання значення процентної ставки як елемента трансмісійного механізму монетарної політики. Проведене дослідження не виявило достатньо щільного впливу на промислове виробництво, тоді як динаміка ВВП є набагато чутливішою до вартості кредитних ресурсів. Це могло бути також наслідком переважання споживчих кредитів у структурі кредитування банків;

3) вжиття заходів (диференційовані норми резервування, вимоги щодо оформлення кредитів, порядок оформлення застави) щодо переорієнтації процесу кредитування на потреби промислового сектора;

4) відмова кредитувати придбання імпортованих товарів споживчого призначення.

Плавний перехід до політики «стабільного» темпу зростання грошової маси вимагає узгодження монетарної та фіскальної політик, підтримки гнучкого обмінного курсу, що дозволить збалансувати попит і пропозицію на грошовому ринку.

Основною успішного переходу до режиму інфляційного таргетування повинні стати інституціональні реформи. Слід визнати, що відсутність пропозицій щодо реформування НБУ в рамках політики подолання кризи помилкова та недалекоглядна, а оскаржувана Президентом у Конституційному Суді норма Закону про Державний бюджет на 2009 рік, яка вносила обмеження в діяльність Центрального банку країни щодо рефінансування комерційних бан-

ків, — у край небезпечний прецедент втручання Уряду в монетарну політику та шкідливе порушення принципу незалежності Національного банку. Беручи до уваги досвід трансформаційних економік, формальні євроінтеграційні вимоги, світові тенденції до підвищення незалежності центральних банків, вважаємо, що основним принципом інституціональних реформ НБУ повинно стати підвищення його незалежності та відповідальності, визнання основним завданням забезпечення цінової стабільності як монетарної передумови стабільного економічного зростання, підтримки політики зайнятості та фінансової стабільності. Враховуючи досвід нових членів ЄС, слід визнати, що процес наближення формального статусу НБУ до вимог ЄС та ЄЦБ не буде одномоментним, а проходитиме ряд етапів. На першому з них головний акцент слід зробити на зміні мандата та формалізації процедур політичної відповідальності та транспарентності. На наступних — на формалізації технічних аспектів, які, як видно з досліджень Європейського центрального банку, здебільшого стосуються фінансової незалежності, але зачіпають проблему квазі-фіскальних операцій центрального банку та його стосунків з бюджетом [4].

Вважаємо за доцільне запропонувати основні зміни в законі України «Про Національний банк України», які би суттєво посилили його незалежність і стали основою реалізації політики стабільності цін, зокрема:

зміну абстрактного визначення «забезпечення стабільності грошової одиниці» конкретнішим — «забезпечення цінової стабільності» з формалізацією процедури оприлюднення цільової інфляції як критерію дотримання стабільності цін;

формалізацію відповідальності Голови НБУ та членів Ради НБУ за досягнення й підтримання цінової стабільності;

оприлюднення макроекономічних принципів монетарної політики НБУ та внутрішніх прогнозів макроекономічних показників, передусім інфляції;

формалізацію неможливості політичного тиску на Голову НБУ та членів Ради НБУ й запровадження практики неможливості включення відповідних посад у коаліційні домовленості;

оприлюднення протоколів засідання та рішень ради і правління НБУ;

визначення чіткої процедури формування резервних фондів НБУ та формалізацію процедури перерахування прибутку НБУ до Державного бюджету шляхом визначення, що таке перерахування може здійснюватися виключно за результатами фінансового року і в жодному разі не авансовими внесками або в будь-якій іншій формі, що не відповідає фактичним обсягам прибутку, отриманого за результатами року.

Указані зміни до законодавства про НБУ та ряд структурних реформ у системі функціонування товарних ринків і державного регулювання цін покликані забезпечити посилення впливу монетарних факторів на інфляцію, що дозволить підвищити відповідальність Національного банку за дотримання цінової стабільності як основи для посилення конкуренції та бази довгострокового економічного зростання.

1. Береславська О. Цільові режими грошово-кредитної політики та перспективи запровадження інфляційного таргетування в Україні / О.Береславська // Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: в 3-х т. Т. 2.: Механізми грошового та фондового ринків і їх вплив на розвиток економіки України / За ред. А.І. Даниленка. — К.: Фенікс, 2008. — С. 66–82.
2. Петрик О. Визначення оптимального рівня інфляції для України // О. Петрик, С. Ніколайчук // Вісн. НБУ. — 2007. — №6. — С. 10–22.
3. Шевчук В. Вплив передбачуваних і непередбачуваних компонент пропозиції грошової маси на динаміку промислового виробництва та інфляції / В. Шевчук // Вісн. НБУ. — 2008. — №6. — С. 8–14.
4. ECB Convergence Report. 2004. — Frankfurt-on-Maine: ECB, 2004. — 248 p.
5. International Financial Statistics // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.imf.org.

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ НБУ

Проведен анализ основных показателей монетарного развития Украины и обоснована необходимость изменения монетарного режима, что позволит стабилизировать инфляционные ожидания и гарантировать реализацию политики стабильности цен.

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF NBU MONETARY POLICY

The analysis of basic indicators of monetary development in Ukraine and the necessity of changes in monetary regime, which will allow to stabilize inflation expectations and ensure implementation of policies of price stability has been investigated in this article.

Стаття надійшла 01.10.10

УДК 336.226.11

І. Р. Безпалько

Українська академія друкарства

ПОДАТКОВА АМНІСТІЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Досліджуються можливості, передумови та перспективи проведення податкової амністії доходів населення в Україні як одного із способів залучення додаткових інвестицій в економіку держави на основі міжнародного досвіду легалізації чи репатріації активів. Визначаються основні передумови забезпечення результативності проведення таких заходів.

Тіньова економіка, тінізація доходів, ухилення від оподаткування, податкова амністія, легалізація капіталів

У сучасних умовах господарювання, які супроводжуються кризовими явищами як у світовій, так і в національній економіці, досить гострою залишається проблема залучення додаткових джерел ресурсів в економіку держави.